

Det koster at have en samvittighed

Hvad man ved, har man ondt af!

Det er hverken loven eller lægen, der bestemmer, hvad der er god sundhedsetik, fastslår Erling Tiedemann, formand for Etisk Råd. Han mener, der bør være en "militærnægter"paragraf", der fritager de enkelte sundhedsmedarbejdere fra opgaver, de finder etisk krænkende

Artikel af Helle Broberg Nielsen, journalist, i fagbladet Danske Bioanalytikere

Dét, man savner, taler man som regel en del om. De fattige taler om penge, de undertrykte om demokrati. Og i sundhedsvæsenet har det de seneste år været etikken, der har været øverste "ømme" punkt på dagsordenen.

"Efter II Verdenskrig har udviklingen indenfor medicinsk teknologi konstant budt på nye behandlingsmuligheder og dermed nye etiske dilemmaer. Næsten hver dag står man i sundhedsvæsenet i en helt ny situation, der kræver en etisk stillingtagen," konstaterer Erling Tiedemann, formand for Folketingets Etisk Råd siden januar og tidligere " gennem et par årtier " amtsborgmester for Venstre i Vejle Amt.

Etisk Råds opgave er at undersøge og diskutere etiske problemstillinger og vejlede Folketinget forud for behandlinger af lovforslag, fortrinsvis vedrørende sundhed og medicinsk forskning.

"Men lovgivningen er ikke " og det må gerne skrives i kursiv! - altid bestemmende for hvad, vi forstår som god etik. Det er hensigtsmæssigt, at der er en overensstemmelse, men det er ikke altid tilfældet. I dag er det overordnede etiske spørgsmål, om vi skal gøre alt dét, vi kan? Går vi ind for organ-transplantation? Ja eller nej? Er det så også i orden at købe nyrer i Indien, hvor en familiefar kan sikre et af sine børn en universitetsuddannelse ved at sælge sin ene nyre? Nej! Vi går ikke ind for at udnytte menneskers fattigdom. Det er der en udbredt enighed om. Men samtidig er der sket et skred i vores holdninger, så tingene i dag opfattes langt mere situationsbestemte end tidligere. I dag er der færre ting, der er "altid forkerte" eller "altid korrekte". Brug af aborterede fostre til hudcreme i kosmetikindustrien vækker fx afsky hos de fleste. Men kan vi godt tillade os at bruge fosterceller til behandling af Alzheimers og Parkinsons syge?

Det er i dén zone - mellem det "altid forkerte" og det "altid korrekte" - at den etiske debat bør foregå," siger Erling Tiedemann.

Guds vilje - og Folkets

Erling Tiedemann er født og opvokset som katolik og tilbragte sammen med sin kone to år med teologiske studier i Paris, efter han gik af som amtsborgmester. I dag leder han Pastoralcentret for den katolske kirke i København ved siden af formandskabet for Det Etske Råd, som han tidligere var menigt medlem af i tre år.

Som katolik med en brændende optagethed af moralske temaer " og en religiøst funderet modstand mod eksempelvis abort " er Erling Tiedemann måske ikke lige den mest repræsentative spydspids for den kollektive samvittighed i et samfund, hvor troen ikke spiller en fremtrædende rolle i de flestes bevidsthed. Og hvor adgangen til fri abort inden 12. svangerskabsuge betragtes som en indiskutabel borgerrettighed. Med sin mangeårige baggrund som lokalpolitiker og sygehusansvarlig er han imidlertid også en dreven pragmatiker, der ved, at Guds Vilje må matches med Folkets ditto - og sommetider under nødvendig hensyntagen til de foreliggende budgetter.

"Men etik har heller ikke kun noget med religion at gøre. Etik handler om at respektere menneskets værd, og det er en sag, der bør optage alle - uanset om de har et religiøst tilhørsforhold eller ej. Nogle har måske en mere ureflekteret indstilling til etiske spørgsmål end andre, men her er det så Etisk Råds opgave at være med til at forme debatten, så alle får mulighed for at tage stilling. Det dummeste, man kan gøre, er at tro, at almindelige mennesker ikke er i stand til at forstå det, der eksempelvis sker på det biomedicinske område. Det gør de, hvis de får de relevante informationer, og der eksisterer en åben debat. Jeg har stor tillid til den folkelige opinion", siger Erling Tiedemann.

Hårdt at være etiker

For bioanalytikerne er den nye bioteknologi som bekendt ikke et akademisk diskussions-emne. Foster-diagnostik, IVF-behandling, gen-terapi og som det seneste, terapeutisk kloning på menneskeceller, er teknikker, der enten allerede er arbejdsrutine - eller i alt fald inden for rækkevidde - for en del af faggruppen. Hvordan sikrer en bioanalytiker sig imod at komme i klemme, når arbejdspladsen begynder at bevæge sig ind på områder, som provokerer hendes eller hans etiske grænser?

"Der bør altid være en "militærnægter"paragraf", der sikrer, at ingen kan tvinges til at gøre noget, de finder uetisk. Det er dog allerede en veletableret ret på arbejdsmarkedet, at man ifølge overenskomsten ikke kan tvinges til at gøre noget, der krænker ens "ære og velfærd". Og i abortlovgivningen fra begyndelsen af 1970'erne er der netop åbnet mulighed for, at sundhedspersonale, der af samvittighedsgrunde ikke vil medvirke ved abortindgreb, kan blive fritaget. Det er ganske vist ikke voldsomt populært at gøre det. Jeg ved fx, at de jordemødre, der vægrer sig ved at medvirke ved de meget sene aborter bliver betragtet som dårlige kolleger, fordi de ikke vil deles om en meget ubehagelig arbejdsopgave. Og den gynækolog, der har de samme reservationer, skal nok heller ikke gøre sig forhåbninger om at blive overlæge lige med det første. Så det kan være meget hårdt for den enkelte at få respekteret sine etiske grænser. Det koster at have en samvittighed", fastslår Erling Tiedemann.

Viden forpligter

Etik skal imidlertid ikke forveksles med æstetik, præciserer han; arbejdsopgaver man finder utiltalende - eksempelvis omgang med forsøgsdyr - kan ikke nødvendigvis dækkes ind under en etisk fritagelse. Men hvad så fx med hyppig blodprøvetagning på neonatale spædbørn?

"Her er man som paramedicinsk faggruppe oppe imod lægens ordinationsret, og den skal respekteres et langt stykke af vejen, mener jeg. Men det er ikke ensbetydende med, at den etiske diskussion dermed er slut. Hvis man som medarbejder eller faggruppe sidder inde med en viden, man mener, omverdenen bør kende til, så skal man sige til. Hvad man ved, har man ondt af! Man skal måske ikke ligefrem starte med at gå på gaden og råbe op. Så bidrager man bare til den almindelige debat-forurening. Men man kan jo begynde med at råbe op nogle andre relevante steder", foreslår han.

Etiske holdninger skal heller ikke hvile på løse "fornemmelser" eller et diffust ubehag ved alt det nye og ukendte, tilføjer Erling Tiedemann.

"Etik er ikke det samme som traditionalisme; alt nyt er ikke pr. definition uetisk. Og i hvert tilfælde bør man kunne argumentere for sine etiske valg, og argumenterne skal basere sig på et rationale. Det er ikke tilstrækkeligt, at man bare "synes" noget er uetisk; der skal kunne opstilles nogle begrundelser. Og det er også her den store etiske anstrengelse ligger for os i Etisk Råd og som samfund; at vi på forhånd prøver at vurdere, hvilke andre etiske problemstillinger, der vil opstå, hvis vi fx tillader en bestemt type ny behandling eller forskning. Den etiske stillingtagen skal komme, før vi tager

det første skridt ud på den glidebane, som adgangen til mange af de nye behandlingsteknikker helt klart indebærer", siger Erling Tiedemann.

Etiske prioriteringer

Personligt ser han det også som Rådets opgave at gå op imod "den reduktion af respekten for mennesket", han synes, er et markant karaktertræk ved det moderne, vestlige samfund. Ufødte, uplanlagte eller "defekte" børn samt uproduktive og omsorgskrævende gamle ofres uden større anfægtelser i sundhedssektoren i dag. Alt imens lægerne klør på med at skabe netop dét videnskabelige gennembrud, indenfor netop deres egen afgrænsede niche, der kan meritere dem til en fast stilling, som han tørt bemærker. Og patienterne? De er blevet krævende forbrugere:

"Samfundet er blevet præget af en individualisme, hvor alle efterhånden er blevet alt for optaget af hvad, der kan gavne lige netop dem. Ved en forsamlingshus-debat, jeg deltog i, var der en tilhører, der spurgte, hvordan i al verden han kunne have nogen mening om prioriteringer i sundhedsvæsenet - han vidste jo ikke, hvad han selv kunne komme til at fejle. Derfor er det også meget vigtigt, at vi som samfund sørger for at få opstillet nogle valg med hensyn til, hvordan vi bruger ressourcerne etisk set mest korrekt," lyder det fra formanden for Etisk Råd.